

Original article

Tarih Öğretiminde Arşiv Belgelerinin Etkinlik Temelli Kullanıma Yönelik Mesleki Gelişim Eğitim Programı

Professional Development Training Program for Activity Based Use of Archive Documents in History Teaching

İbrahim Yahşi ^a & Uğur Ünal ^{b, *}

^aFaculty of Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Türkiye

^bT.R. Presidency of State Archives, Ankara, Türkiye

Özet

Bu çalışma, arşiv belgelerinin tarih öğretiminde etkinlik temelli kullanımına yönelik hazırlanmış olan mesleki gelişim eğitim programının çalışma grubunda yer alan tarih öğretmenlerinin araştırma öncesi ve sonrası arşiv belgelerinin tarih öğretiminde etkinlik temelli kullanımına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma desenlerinden "Durum Çalışması" olarak belirlenmiştir. İlgili veriler, uygulama öncesi ve sonrası tarih öğretmenleriyle yapılmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Uygulama uzaktan eğitim yoluyla verilmiş olan 12 oturumlu mesleki gelişim eğitim programından oluşmaktadır. Görüşme formu öğretmen adaylarının görüşlerini ve yeterliliklerini belirlemeye yönelik beş tane açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formundan elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Uygulama öncesinde tarih öğretmenleri, arşiv belgelerinin tarih öğretiminde kullanımına ilişkin olumlu tutumlar sergilediklerini fakat bu belgelere nasıl ulaşılacağı, kazanımlara ve öğrenci seviyesine uygun arşiv belgelerini nasıl tespit edileceği, tespit edilen belgelerin tarih derslerinde etkili bir şekilde nasıl öğretim materyaline dönüştürüleceği bilgi ve becerisine sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Mesleki gelişim programında yer alan konu başlıkları ve eğitim programı öğretmenlerin beklentileri, görüşleri ve tespit edilen eksiklikler çerçevesinde oluşturulmuştur. Mesleki gelişim eğitim programı sonrasında tarih öğretmenleri tarafından, arşiv belgelerinin, tarih derslerinde kullanılması gereken önemli bir materyal olduğu, arşiv belgelerinin tarih derslerinde etkinlik temelli kullanılmasının öğrencilerin derse karşı ilgisini olumlu anlamda arttıracığı ve daha kalıcı öğrenmelerin gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Ayrıca tarih öğretmenleri, arşiv belgelerine nasıl ulaşılacağı ve kazanımlar çerçevesinde ulaşılmış olan arşiv belgelerini etkili bir öğretim materyaline nasıl dönüştürüleceği konusunda kendilerini yeterli gördüklerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Arşiv Belgesi, Öğretmen Görüşleri, Mesleki Gelişim Eğitim Programı.

Abstract

This study was conducted to determine the views of history teachers in the working group of the professional development training program, which was prepared for the activity-based use of archival documents in history teaching, on the activity-based use of archival documents in history learning before and after the research. The study method was determined as " Case Study " one of the qualitative research designs. Relevant data were obtained through a semi-structured interview form with history teachers before and after the application. The application consists of a 12-session professional development training program delivered

* Corresponding author:

İbrahim Yahşi, Faculty of Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Türkiye.
Email: ibrahim.yahsi@erdogan.edu.tr

through distance education. This interview form consists of five open-ended questions to determine the opinions and competencies of teacher candidates. The data obtained from the interview form were analyzed by descriptive analysis. Before the application, history teachers stated that they had positive attitudes towards the use of archival documents in history teaching, but they did not have the knowledge and skills on how to access these documents, how to identify archive documents suitable for learning outcomes and student level, and how to effectively transform the determined documents into teaching materials in history lessons. The topics in the professional development and training programs were formed within the framework of teachers' expectations, opinions, and identified deficiencies. After the professional development training program, it was stated by the history teachers that archival documents are an essential material that should be used in history lessons and that the use of archival documents in history lessons on an activity basis will increase students' interest in the lesson positively and more permanent learning will take place. In addition, it was determined that history teachers stated that they considered themselves competent in how to access archive documents and how to transform archive documents reached within the framework of achievements into effective teaching material.

Keywords: History Teaching, Archive Document, Teacher Opinions, Professional Development Training Program.

Received: 26 November 2022 * **Accepted:** 12 December 2022 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/jsve.2022.511.2>

GİRİŞ

Bugünü anlamının ve anlamlandırabilmenin aynı zamanda geleceği de planlayabilmenin en iyi yolu geçmişi bilmektir ve geçmişi bilmekte tarihi bilmek olarak düşünülebilir. E. H. Karr (1987) tarihi, “Bugün ile geçmiş arasında kesintisiz bir diyalog” olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda İbn Haldun da tarihten bahsederken onun bir yanının geçmişte olduğunu belirtmektedir: “Tarih, insanların ve kavimlerin hâl ve durumlarının nasıl değişmiş olduğunu, devlet sınırlarının nasıl genişlemiş, kuvvet ve kudretlerinin nasıl artmış bulunduğunu, ölüm ve yıkılma çağı gelinceye kadar yeryüzünü nasıl imar ettiklerini bize bildirir.” (Aktaran, Oral, 2006).

Toplumların geleceği için kültürel miras ve tarihi bilgilerin kalıcılığı, olmazsa olmaz bir önem taşımaktadır. Milletler varlıklarını, kendi tarihlerini öğrenerek sürdürebilirler (Köstüklü, 1999). İnsan, zaman içindeki gelişimini tarih ile öğrenir ve anlamlandırır. Kronolojik sürecin toplumlar ve devletler açısından anlamlandırılması, devletlerin hafızasının incelenmesi ve irdelenmesi ile mümkündür. Bu bağlamda uğranılması gereken ilk adreslerden biri de arşivlerdir (Tokdemir, 2022).

Delmas (1991), “Niteliği ne olursa olsun, bir kişi, idari grup veya birleşik mevcudiyetin yaptığı iş ve faaliyetleri sonucu otomatik ve organik olarak toplanan bütün dokümanlardır. Arşivler, sosyal varlık olan insana dayalı belgelerdir. Onlar, insanın sürekliliğinin ve dünyadaki yaşama şartları içerisindeki değişikliklere uyumunun kanıtlarıdır. O halde arşivler, tarih boyunca insanın sahip olduğu şuurulu hafızasının temelleridir. İnsanlık tarihine ilave edilen her şey, bizim, insanı daha iyi tanımamıza

vesile olur. Arşivlerin, temel sosyal rolü de işte budur” (Delmas, 1991) ifadeleriyle arşivin tanımını yapmıştır. Toplumların işleyişine ve gelişimine ışık tutan belgelerin muhafaza edildiği ve tarih araştırmalarına kaynaklık eden yerler arşivlerdir. Bu açıdan, toplumların hafızası olan arşivler, ülkelerin tapu senedine de benzetilebilir (Binark, 1995).

Arşivler, tarihî süreçlerin izlerini bünyesinde barındırmaktadır. Geçmiş ile bugün arasında diyalog kurmanın, bu sayede öğrencilerde tarih anlayışı geliştirmenin en iyi yollarından birisi de arşivlerdir. Ünal’a göre (2017) “Arşivler ülkelerin tarihlerine ve kültürlerine kaynak teşkil eden önemli bilgi hazineleridir. Bu hazineler sayesinde insanlar belgelere erişim sağlayabilmekte, aynı zamanda bilgiye yerinde ulaşabilmektedir. Gerçek ve kabul edilebilir bilginin ana kaynağı her zaman için belgelerdir”. Arşivlerin içerisinde bulunan tarihî belgeler, araştırmacıların ve öğrencilerin görüp dokunabilecekleri hatta teneffüs edebilecekleri kadar somut ve gerçeklik değeri taşımaktadırlar.

Arşivler, bünyesinde barındırdıkları birinci el kaynakların merak uyandırıcı tarihsel niteliklerinden dolayı, tarih öğretimindeki belge merkezli yapılandırmacı yöntem için önemli bir adres ve tarih derslerinin sınıf dışı uygulamaları için bir laboratuvar ortamı oluşturmaktadır. Aynı zamanda arşivler, yapılandırmacı öğretime uygun işlenmekte olan müfredatın etkin bir şekilde yürütülmesinde önemli yararlar sağlar (Keskin, 2009). Yapılandırmacı öğretim yaklaşımında öğrencilerin uygulama alanlarından birisi olan arşivler, öğrencilere üst düzey düşünme becerileri kazandırma amacıyla etkili bir şekilde kullanılması ve yararlanması gereken önemli bir mekandır (Tekeli, 2000).

Yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak arşivlerin kullanılması da öncelikle arşivlerde bulunan belgelerin tanınması ve eğitim materyaline dönüştürülmesi ile doğrudan ilişkilidir. Arşiv belgeleri, tarihî süreç içerisinde yaşanmış olan olayların somut bir tespiti ve kanıtıdır. Tarihin laboratuvarı olarak da bilinen kanıtlar, içerisinde barındırdığı tarihi bilgilerle, tarihi gerçekliği ve tarih ürününü sınıfa taşıyarak öğrencilerin gözlem yapmasına olanak sağlar (Safran ve Köksal, 1998). Öğrencilerin, kanıt sorgulaması, analiz etmesi ve yorumlaması eski öğrenilen bilgileri canlı tuttuğu gibi bu bilgileri aktif bir şekilde kullanmalarını da gerekli kılmaktadır. Bu hususta tarih öğretim programında, kaynakların analiz edilmesi ve yorumlanmasına, kanıtların tespit edilmesine, birinci elden kaynaklara ve kaynakların birer kanıt olarak değerlendirilmesine vurgu yapılmıştır (MEB, 2018). Öğrencilere geleneksel yöntemlerle hazır olarak verilen bilgi ise, öğrencilerde düşünme tembelliğine yol açmaktadır (Safran, 2006). Kanıtlarla gerçekleştirilmiş olan bir tarih öğrenimi öğrencilerde, kalıcı öğrenme, çok yönlü bakabilme, eleştirel düşünme, analiz, çıkarım yapabilme gibi üst düzey düşünme becerilerininin gelişmesine katkı sağlar (Ata, 2002). Belgelerin analiz edilmesi ve yorumlanması öğrencilerde tarihi bilgileri arttırmakla beraber arşivcilik becerisi ile tarihsel düşünme becerileri gibi çeşitli becerilerinde gelişimine katkı sağlar. Tarih derslerinde öğrencilerin kanıtları kullanmalarını sağlayarak tarih araştırmacılarının yaptıklarına benzer çalışmalar yaptırmak, onların derse olan ilgilerini de arttıracaktır. Belgeye dayalı tarih öğretimi etkinliklerinde, öğrencilere tarihinin yaptıklarını anlamayı öğretmek,

öğrencilere kısmen ya da tamamen tarihçinin yaptığını yaptırmak ve öğrencilere kendi tarih çalışmalarını sürdüreceği olan geleceğin tarihçileri gibi davranmak şeklinde üç temel yaklaşım üzerinde durulabilir (Doğan, 2007).

Arşiv belgeleriyle çalışmak geçmişe bakış, tarihe dokunma şansı olarak da görülebilir (Anderson, 2022). Tarih derslerinde belgelerin kullanımı, pedagojik tarih ile bilimsel tarihin temelinde çok da ayrı olmadığı görüşüne dayanmaktadır (Ata, 2002). Belgelerin tarih öğretiminde kullanılmasının temel amacı, öğrencilerin bilgiyi elde etme ve kullanma gücünü geliştirmek, bu sayede onların belgeleri inceleyerek evrensel bilgiye ulaşmasını sağlamaktır. Öğrencilerin yeni bilgileri edinirken tarih becerilerini pratik ettikleri araçlar arşiv belgeleridir (Keskin, 2013). Tarih derslerinin belgeye dayalı işlenişi, tarihçiyi anlamada öğrenciyi yol göstermektedir.

Arşiv belgelerini tarih derslerinde etkin ve aktif bir şekilde kullanmak da okul ile arşiv işbirliği ile mümkündür. Bu bağlamda Osborne (1986), okullar ile arşivler arasında iş birliğinin artırılmasının tarih öğretimine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Tarih öğretiminde birincil kaynakların kullanımı ve okul dışı tarih öğretimi bağlamında arşivler ile okullar arasında eğitsel iş birliğini güçlendirilebilecek bir yaklaşıma tarih öğretim programları ve özel alan öğretmen yeterliliklerinde değinilmiştir (MEB, 2018; MEB, 2011).

Tarih öğretiminde arşiv belgelerinin kullanımı konusunda üzerinde durulması gereken hususlardan birisi de tarihçilik ve tarih öğretimi bağlamında arşivcilik becerilerine dair standartların çıkarılmamış olması, tarih öğretmenlerinin öğrencileri ile birincil kaynaklara ilişkin yapmış oldukları çalışmalarda yeterli düzeyde rehberlik etmelerine engel olduğu düşünülmektedir (Tokdemir, 2022). Öğretmenler, genel anlamda materyal seçiminde kolay ulaşılabilir olanları (ders kitabı, harita vb.) tercih etmekte; arşiv belgeleri gibi farklı tarihsel kaynakları kullanmamaktadırlar (Veccia, 2004). Arşiv belgelerine ulaşmak önceleri pek de kolay olmadığından bu tercih mazur görülebilirken, son dönemlerde gerek teknolojik anlamda meydana gelen gelişmeler gerekse kurumların tarihsel kaynakları dijital ortama aktarmaları, çoğunu ulaşılabilir kıldığından, tarih eğitiminde arşiv belgelerini kullanmak öğretmenler için elzem hale gelmiştir (Husbands, 1996). Fakat sırf öğrencilerin bilgileri elde edip edemeyeceği ve ön yargıyı belirleyip belirlemeyeceğini görmek için kaynak kullanmak yani “kaynak çalışması yapmış olmak için kaynak çalışması yapmak” süreci sıkıcı bir hale getirebilir (Barton, 2005). Böyle bir durumla karşılaşmamak adına gerekli yerde ve doğru kaynakları derslerde kullanmak gerekir. Bu kapsamda kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi, akademik başarının artırılması ve istenilen kazanımlara ulaşılabilmesi için, tarih derslerinde ders kitabı haricinde arşiv belgeleri ve diğer tarihsel kaynaklarında sürece dahil edilmesi gerekir. Tarih Öğretim Programı’nda da tarih metodolojisine dair birinci elden kaynak, kanıt, arşiv belgeleri vb. kavramların tanıtılmasına vurgu yapılarak bu kaynakların derslerde kullanılması doğrultusunda tavsiyelerde bulunulmuştur. Fakat tarih öğretmenleri, gerek belgelere ulaşma konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, gerekse öğrenim süreleri boyunca yeterli

eğitimi almamış olmaları ve ders kitaplarında arşiv belgelerine yeteri derece de yer verilmemiş olması sebebiyle arşiv belgelerinin tarih öğreniminde kullanımı konusunda istekli ve etkili olamamaktadırlar (Hallaç,2021; Güvenbaş, 2013).

Tarih öğretimine yönelik alan yazın incelendiğinde, kanıta dayalı tarih öğretimi, tarih öğretiminde birincil kaynaklar ve doküman kullanımı, geleneksel ve dijital arşivlerin kullanımı gibi hususlara, öğrencilerin tarihsel bilgi, becerilerini geliştiren ve tutumlarına etki eden çalışmalara değinildiği görülmektedir (Jarosz ve Kutay, 2017; Sandwell, 2008; Işık, 2008; Doğan, 2007; Barton, 2005; Ata, 2002; Fines, 1994; Nygren, 2014; Güvenbaş, 2013). Fakat, alanyazında arşive ulaşma ve arşiv belgelerini kullanma konusunda tarih öğretmenlerine rehberlik edecek ve bu rehberlik doğrultusunda arşiv belgelerini etkinliğe dönüştürecek çalışmaların eksikliğinden dolayı bu boşluğu doldurmak üzere böyle bir çalışma hazırlanmıştır. Çalışmanın bulgularıyla, özellikle eğitim fakültelerinde yürütülmekte olan Tarih Öğretmenliği lisans programına, Ortaöğretim Tarih, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersleri öğretim programlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Uzaktan eğitim yoluyla öğretmenlere verilen 12 oturumluk mesleki gelişim eğitim programında teorik bilgilerin yanı sıra öğretmenlerin uygulama yapmasına imkan sağlayan atölye çalışmalarına da yer verilmiş olması yani çalışmanın sadece araştırmaya yönelik bir çalışma olmaması, uygulamaya yönelik bir örnek olması dolayısıyla, araştırmanın tarih öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, arşiv belgelerinin tarih öğretiminde etkinlik temelli kullanımına yönelik hazırlanmış olan mesleki gelişim eğitim programının çalışma grubunda yer alan tarih öğretmenlerinin, araştırma öncesi ve sonrası arşiv belgelerinin tarih öğretiminde etkinlik temelli kullanımına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu ifadeden hareketle aşağıda verilen sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Mesleki gelişim programı öncesi ve sonrasında öğretmenlerin;

- 1.1 Tarih derslerinde kullanılması gereken yazılı ve görsel materyallere ilişkin görüşleri nasıldır?
- 1.2 Tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanılmasının katkılarına ilişkin görüşleri nasıldır?
- 1.3 Tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanımında karşılaşılabilecekleri problemlere ilişkin görüşleri nasıldır?
- 1.4 Arşiv belgelerine nasıl ulaşabilecekleri hakkındaki görüşleri nasıldır?
- 1.5 Tarih derslerinde arşiv belgelerini kullanabilme yeterliliklerine yönelik görüşleri nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemi esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma, var olan durumun ve beklentilerin tespiti, beklentileri karşılayacak etkinliklerin planlanması ve geliştirilmesi, hazırlanmış olan mesleki gelişim eğitim programının sürecinin paydaşlarla paylaşılması ve sonrasında yapılan bu araştırmaya benzer çalışmalar yapmayı planlayan araştırmacılara yol gösterebilmesinden dolayı durum çalışması deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Stake (1988)'e göre, durum çalışması yöntemsel bir seçenektir daha ziyade araştırmacının ne çalışılacağını belirlemesidir. Durum çalışmalarında genelleştirme yapmak yerine durumdan en iyi düzeyde ne anlaşıldığının çalışılmasının tasarısına vurgu yapılmaktadır (Denzin ve Lincoln, 1985: 435). Durum çalışması, bilgi toplama, bu bilgileri organize etme, yorumlama ve araştırma bulgularına ulaşma gibi basamakları barındıran sistematik desen türlerinden biri olarak bilinmektedir (Merriam, 1988; Akt.: Vural ve Cenksever, 2005). Nitel durum çalışmalarının ön plana çıkan en belirgin özelliği bir veya birden fazla durumun detaylı bir şekilde araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Çalışma grubundaki yer alan öğretmenler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda ölçüt olarak da çalışma grubunda yer alacak kişilerde;

1. Ortaöğretim kurumlarında görev yapıyor olmaları
2. Tarih öğretmenliği branşında görev yapıyor olmaları
3. Belirli bir düzeyde bilgisayar bilgisine sahip olmaları
4. Osmanlıca metinleri belirli bir düzeyde (Matbu yazıyı okuyabilme düzeyi) okuyabilmeleri
5. Çevrimiçi eğitimlerin en az %80'ine katılmış olmaları ve katılmadıkları eğitimlerin kayıtlarını izlemiş olmaları
6. Gönüllülük aranmıştır.

Bu ölçütler doğrultusunda araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Rize ili ve ilçelerinde görev yapmakta olan 7'si kadın (%54), 6'sı erkek (%46) olmak üzere 13 tarih öğretmeni ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve uzman görüşü alınarak son şekli verilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış

görüşme formunda öğretmenlerin, tarih öğretiminde arşiv belgelerinin etkinlik temelli kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etmek istenmiş ve bu amaçla öğretmenlere, 5 tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Araştırmada konuyla ilgili derinlemesine bilgi edinmek amacıyla ilgili literatür incelenerek araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda (Ön görüşme- son görüşme) yer alan sorular, tarih eğitimi alanında 3 akademisyen, sosyal bilgiler eğitimi alanında 2 akademisyen, ölçme değerlendirme alanında 1 akademisyen tarafından kontrol edilmiş ve ilgili uzman görüşleri alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca dil uzmanı tarafından kontrol edilmiş ve görüşleri alınmış ardından pilot uygulama yapılmıştır

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, gerekli yasal izinlerin alınmasından sonra gerçekleştirilmiştir. Mesleki gelişim eğitimi programına katılacak öğretmenlerle görüşülerek randevular alınmış, eğitim programı öncesi ve sonrasında araştırmacı tarafından veri toplama süreci çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır.

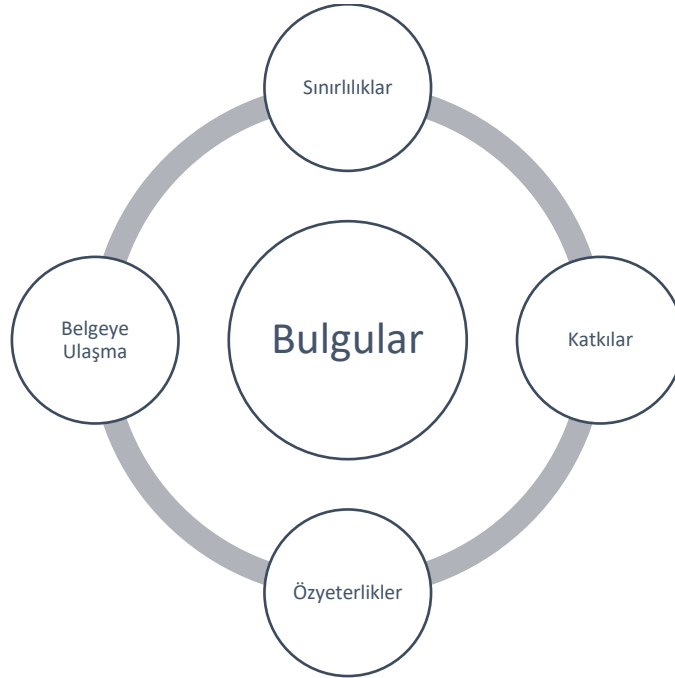
Verilerin Analizi

Ölçme araçları ve video kayıtları ile toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz değişik veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin daha önceden tespit edilen temalara göre özetlenip yorumlandığı, araştırma sorularının ortaya koymuş olduğu temalara göre düzenlendiği veya araştırmacının, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanmış olduğu sorular ya da boyutların da dikkate alınarak sunulduğu nitel veri analiz türlerinden birisidir (Özdemir, 2010). Betimsel analizde araştırmacı, görüşüp gözlemlendiği katılımcıların görüşlerini etkili bir şekilde okuyucuya okuyucuya yansıtılabilmek için doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Betimsel analizde asıl amaç, ulaşılan verilerin okuyucuya anlamlı bir şekilde özetlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Öğretmenlerle mesleki gelişim programı öncesinde ve sonrasında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler pandemi sürecinden dolayı çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiş ve görüşmeler kaydedilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler tamamlandıktan sonra görüşmelerin çözümlemesi yapılmış ve ardından öğretmenlere tekrar gösterilerek maddi hata olup olmadığı, eklemek veya çıkarmak istedikleri herhangi bir konu olup olmadığı sorulmuştur. Betimsel analiz yapılırken öğretmenlerin kişisel verilerini korumak amacıyla Ö1, Ö2.. Ö13 şeklinde kod isimleri verilmiş, her bir alt problemle ilgili kodlar oluşturulmuş ve daha sonra birbirleriyle benzerlik gösteren kodlar birleştirilmiştir. Güvenirliliği sağlamak amacıyla da öğretmenlerden birebir alıntılara sık sık yer verilmiştir.

BULGULAR

Bulgular tek bölümden (Nitel Bulgular) oluşmaktadır. Nitel bulgularda, ayrıntılı olarak öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin arşiv belgelerin derslerde etkinlik temelli kullanımına yönelik görüşleri ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve sunulmuştur. Bulguların bu bölümünde dört temel konunun ön plana çıktığı görülmüştür. Tarih öğretmenleri arşiv belgelerinin tarih öğretiminde kullanımının katkılarına değinerek derslerde mutlaka yer verilmesi gereken bir materyal olduğu görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Fakat çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin tamamı çalışma öncesi arşiv belgelerinin kullanımı konusunda kendilerini yetersiz veya çokaz yeterli görürken çalışma sonrasında öğretmenlerin görüşleri olumlu yönde değişme olmuştur. Arşiv belgelerinin kullanımı konusunda öğretmenlerin %8'i biraz yeterli, %69 yeterli, %23'ü çok yeterli olarak gördükleri belirlenmiştir. Ayrıca arşiv belgelerine ulaşma konusunda öğretmenlerin %92'sinin çalışma öncesinde yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülürken çalışma sonrasında arşiv belgelerine çevrimiçi olarak çok rahat bir şekilde ulaşabilecekleri bilgisine sahip oldukları belirlenmiştir. Bunların yanı sıra derslerde arşiv belgelerinin kullanımı hususunda bazı sınırlılıkların olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiş ve bulgular kısmında yer verilmiştir.



Tarih öğretmenlerinin derslerde kullanılması gerektiğini düşündükleri yazılı ve görsel materyaller

Mesleki gelişim eğitim programı öncesi ve sonrasında öğretmenlerin tarih derslerinde kullanılması gereken yazılı ve görsel materyallere ilişkin görüşlerine ait analizler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Tarih öğretmenlerinin derslerinde kullanılması gerektiğini düşündükleri yazılı ve görsel materyallere ilişkin mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası görüşleri

Kategori	Ön Görüşme		Son Görüşme	
	f	%	f	%
Arşiv Belgeleri	10	77	12	92
Haritalar	7	54	4	31
Web2 Araçları	-	-	6	46
Video	5	38	4	31
Kaynak Kitap	3	23	1	8
Sunu	3	23	1	8
Birinci Elden Kaynaklar	2	15	4	31
Ders Kitapları	2	15	1	8
Müze Ziyaretleri	2	15	-	-
Ses Kayıtları	2	15	-	-
Belgeseller	1	8	2	15
Ders Notları	1	8	1	8
Karikatürler	-	-	2	15

Tablo 1’de mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası tarih öğretmenlerinin, derslerde kullanılması gerektiğini düşündükleri yazılı ve görsel materyaller arasındaki farklara ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda tarih derslerinde kullanılması gereken yazılı ve görsel materyaller olarak mesleki gelişim programı öncesinde ve sonrasında ilk sıraya arşiv belgelerini koydukları görülmüştür. Mesleki gelişim programı öncesi tarih öğretmenlerinin %77’sinin (f:10) program sonrası ise %100’ünün derslerde arşiv belgesinin kullanılması gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca program öncesi tarih öğretmenlerinin %54’ü (f:7) program sonrasında ise %31’i(f:4) derslerde materyal olarak harita kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin program öncesinde Web2 araçlarını derslerde kullanılması gereken materyaller arasında yer vermedikleri fakat program sonrasında ise %46’sının (f:6) kullanılması gereken materyaller arasında yer verdikleri görülmüştür. Tarih öğretmenlerinin %23’ünün (f:2) mesleki gelişim programı öncesinde birinci elden kaynaklara yer verirken program sonrasında öğretmenlerin %31’inin (f:4) birinci elden kaynaklara yer verdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca mesleki gelişim eğitimi program sonrasında tarih öğretmenlerinin, video, kaynak kitap, sunu, ders notları ve ders kitabı materyallerinin kullanılmasına daha az değindikleri bulgulanmıştır. Mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası arasındaki başka bir fark ise program öncesinde öğretmenler kullanılması gereken materyallerden müze ziyareti ve ses kayıtlarına değinirken program sonrasında bu materyallere değinmedikleri görülmüştür. Ayrıca tarih öğretmenlerinin eğitim programı öncesinde karikatürleri ders materyallerinden biri olarak göstermezken program sonrasında %15’inin (f:2) kullanılması gereken materyallerden biri olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Aşağıda mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası tarih öğretmenlerinin görüşleri sunulmuştur:

Eğitim programı öncesi;

“Ders Kitabı, Kendi hazırlamış olduğum ders notlarım, harita tarih derslerinde olmazsa olmazım, bulabiliyorsam kısa videolar, çok uzun videoların öğrenciyi sıktığını düşünüyorum, konu tekrarı amaçlı slaytlar” (K1)

“... Arşiv belgelerinin ben tarih derslerinde yoğun olarak kullanılması gerektiğini düşünüyorum onun yanında görsel olarak harita üzerinden eski dönemde çizilen o haritaların mesela ben de birkaç tane var (...)” (K7)

Eğitim programı sonrası;

“...Bu programın ya da daha doğrusu eğitimin etkinliğinin temel gayesi olarak arşiv malzemesi, arşiv malzemesi aslında bizim anladığımızdan ya da ders kitaplarına girmiş halinden çok daha fazla kullanılması gerektiğini çok daha önemli olduğunu görmüş olduk...” (K4)

“Eğitim öncesinde derslerimizde kullanabileceğimiz materyaller olarak görsel resim, video, harita vs. bunlar ilk aklımıza gelen şeylerdi arşivler denilince aklımıza direk akademik çalışmalarda kullanılacak kaynaklar olarak gelirdi aklımıza ama ben kesinlikle bu çalışmayla beraber aslında ben korktuğum için arşivlere biraz yabancıydım. İşte belgeleri okuma ulaşma bu noktalarda eksikim olduğunu söylemiştim onun korkusuyla kendi yetersizliğimden dolayı pek etkinliklerde kullanmıyordum ama aslında kolay bir konu olduğunu ulaşılabilir olduğunu öğretmen istediği zaman çok rahat etkinlik oluşturabileceğini yani arşivlerden korkulmaması gerektiğini görmüş oldum ve kesinlikle derslerimde artık kullanacağım.” (K5)

Tarih Öğretmenlerinin Derslerde Arşiv Belgelerinin Etkinlik Temelli Kullanımının Faydalarına İlişkin Düşünceleri

Öğretmenlerin, tarih öğretiminde arşiv belgelerinin etkinlik temelli kullanımına ilişkin mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası düşüncelerinin analizi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Mesleki Gelişim Programı Öncesi ve Sonrası Tarih Öğretiminde Arşiv Belgelerinin Kullanımının Faydalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Kategori	Ön Görüşme		Son Görüşme	
	f	%	f	%
Kanıt Temelli Öğrenme	10	77	12	92
Tarihsel Düşünme Becerisi	8	62	11	85
İnandırıcılık (Gerçeklik)	7	54	9	69
Motivasyon	6	46	3	23
Öğrenci Merkezli	5	38	8	62
İlgi çekici	7	54	7	54
Tarih bilinci kazandırma	3	23	3	23
Tarihsel metodoloji	4	31	4	31
Kalıcı öğrenme	4	31	5	38
Merak Duygusu	3	23	2	15
Tutum	3	23	3	23
Tarihsel Empati	2	15	5	38

Tablo 2’de mesleki gelişim programı öncesi ve sonrasında tarih öğretmenlerinin tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanılmasının faydaları konusundaki görüşleri arasındaki farklılıklara değinilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında mesleki gelişim programı öncesinde derslerde arşiv belgesinin kullanılmasının faydaları konusunda tarih öğretmenlerinin %77’sinin (f:10) program sonrasında ise %92’sinin (f:12) kanıt temelli öğrenmeyi sağlar görüşüne sahip oldukları program öncesi ve sonrasında %15’lik bir artış olduğu tespit edilmiştir. Program öncesi tarih öğretmenlerinin %62’si (f:8) tarihsel düşünme becerilerini geliştirir görüşüne sahipken program sonrasında %85’i tarihsel düşünme becerilerini kazandırır görüşüne sahip oldukları gözlemlenmiştir. Mesleki gelişim programı öncesinde tarih öğretmenlerinin %54’ü (f:7) mesleki gelişim programı sonrasında ise %69’u (f:9) arşiv belgelerinin derslerde kullanılması inandırıcılığı arttıracak görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Program öncesinde tarih öğretmenlerinin %38’i (f:5) program sonrasında ise %62’si arşiv belgelerinin derslerde kullanılması öğrenci merkezli bir ders işlenmesini sağlayacak ve bu sayede öğrencilerin derslerde daha aktif katılımlarının gerçekleşeceği görüşüne sahip oldukları tespit edilmiştir. Mesleki gelişim eğitim programı öncesinde tarih öğretmenlerinin %31’i (f:4) program sonrasında %38’i (f:5) kalıcı öğrenmeleri sağlar görüşüne sahip oldukları bulgulanmıştır. Program öncesinde tarih öğretmenlerinin %15’i (f:2) program sonrasında ise %38’i (f:5) tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanılması tarihsel empati becerisini geliştirir görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanılmasının faydaları noktasında mesleki gelişim eğitim programı öncesi ve sonrasında tarih bilinci kazandırma, tarihsel metodoloji yöntemini kavrama, derse olan tutum hususlarında tarih öğretmenlerinin görüşlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Arşiv belgelerinin kullanılmasının faydaları noktasında oransal olarak azalma gösteren iki husustan biri motivasyon diğeri ise merak duygusu olduğu bulgulanmıştır. Program öncesi tarih öğretmenlerinin %46’sı (f:6) program

sonrasında ise %23'ü (f:3) motivasyonu artırır görüşüne sahip oldukları tespit edilmiştir. Son olarak program öncesinde tarih öğretmenlerinin %23'ü (f:3) program sonrasında ise %15'i (f:2) merak duygusunu artırır görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Aşağıda mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası öğretmenlerin görüşlerine yer verilmiştir:

Eğitim programı öncesi;

“Öğretmen açısından bakacak olursak çocukların ilgisini daha fazla derse çekmiş olacak hem de çocuklar o kaynağı görünce daha bir hevesle derse katılırlar, öğrencilerin öğrenmeleri açısından daha fazla olacağını düşünüyorum. Kalıcılığı daha fazla arttıracığını düşünüyorum. Öğrencilerin tarihe olan merakını ve ilgisini de arttıracığı kanaatindeyim.” (K2)

“Öğrenciye tarih bilinci kazandırabilmek açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum...” (K3)

Eğitim programı sonrası;

“... öğrencide sorgulama, düşünme, merak duygusu arttırma, farklı bakış açıları kazandırma, empati kurma hani üstün düşünme becerisini geliştirme gibi özellikler kazandıracağı için çok faydalı buluyorum.” (K8)

“Tarih dersinde arşive yer vermek birçok katkı sunuyor. Bu katılardan bir tanesi kanıtlanabilirlik. “Yani hocam bunu söylüyorsun neye dayanarak söylüyorsun” olayın bir kişisel değil de belgeye dayandığını vurgulayabiliyoruz. İkinci nokta belgeyi farklı açılardan hani çok yönlü bakış açısıyla nasıl ele alabiliriz kısmında farklı bakış açılarını da bir belge üzerinden de verebiliyoruz. O da çok etkili bir nokta. Dolayısıyla öğrencilerde empatik tarih becerisinde tut da kronolojik düşünme becerisine kadar farklılıklara saygıdan tut da merkezden kendimize bakmak veya çemberin dışından kendimize bakmak olarak adlandıracağımız farklı görüşleri, bakış açılarını görmek adına öğrencinin bu süreçte aktif katılımını sağlamak adına çok yararlı olacağını düşünüyorum.” (K10)

Öğretmenlerin, Tarih Öğretiminde Arşiv Belgelerinin Kullanımından Karşılaşılabilecek Problemlere Yönelik Düşünceleri

Öğretmenlerin, tarih öğretiminde arşiv belgelerinin kullanımında karşılaşılabilecek problemlere ilişkin mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası düşüncelerinin analizi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Mesleki Gelişim Programı Öncesi ve Sonrası Tarih Öğretiminde Arşiv Belgelerinin Kullanımında Karşılaşılabilecek Problemlere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Kategori	Ön Görüşme		Son Görüşme	
	f	%	f	%
Belge Ulaşımı	8	62	1	8
Dil Sorunu	8	62	7	54
İlgi-Motivasyon	8	62	4	31
Öğrenci Seviyesine Uygunluk	6	46	2	15
Hazır Bulunuşluluk	6	46	7	54
Pedagojik Alan Bilgisi Eksikliği	6	46	2	15
Rehberlik (Öğretmen)	4	31	1	8
Zaman	3	23	1	8
Müfredat	2	15	2	15
Tartışmalı Konular	1	8	-	-

Tablo 3’de mesleki eğitim programı öncesi ve sonrasında tarih derslerinde arşiv belgelerinin kullanımında karşılaşılabilecek problemlere ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Elde edilen veriler ışığında mesleki eğitim programı öncesinde tarih öğretmenlerin %62’si(f:8) belgelere ulaşmayı bir sorun olarak görürken program sonrasında bu oran %8’e düşmüştür. Eğitim öncesi Tarih öğretmenlerinin %62’si (f:8) eğitim programı sonrasında %54’ü (f:7) arşiv belgelerini okuyabilmeyi karşılaşılabilecek problemlerden biri olarak gördükleri tespit edilmiştir. Tarih öğretmenlerinin mesleki eğitim programı öncesi ve sonrasında karşılaşılabilecek problemlerden biri olarak gördükleri öğrenci ilgi ve motivasyonudur. Mesleki eğitim programı öncesi tarih öğretmenlerinin %62’si (f:8) program sonrasında ise %31’i ilgi ve motivasyonu karşılaşılabilecek problemlerden biri olarak gördükleri bulgulanmıştır. Eğitim programı öncesi tarih öğretmenlerinin %46’sı eğitim programı sonrasında ise %15’i öğrenci seviyesine uygunluk ve pedagojik alan bilgisini karşılaşılabilecek problemlerden gördükleri verisi elde edilmiştir. Mesleki eğitim programı sonrası tarih öğretmenlerinin görüşlerinde oransal anlamda düşüş kaydeden problemler öğretmenin rehberliği ve zaman sorunu olduğu tespit edilmiştir. Tarih öğretmenlerinin derslerde arşiv belgelerinin kullanımında karşılaşılabilecek problemler arasında eğitim programı sonrasında oransal anlamda artış gösteren tek problem hazır bulunuşluluk olduğu görülmüştür. Aşağıda mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası arşiv belgelerinin tarih öğretiminde kullanımında karşılaşılabilecek problemlere ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir:

Program öncesi;

“...Hazır bulunuşluk düzeylerinin farklılığı bunda bir engel olur diye düşünüyorum hocam. İkincisi dediğim gibi öğretmen olarak bizim arşiv belgelerine erişim becerimiz ne? Çevirebilecek miyiz ya da konusuna muhatap olabilecek miyiz? Üçüncüsü nerede bulacağız ve nasıl

kullanacağız, yani nasıl materyallerle çevireceğiz. Bence en büyük problemler bunlar. Yani öğretmen yeterliliğinin de iyileştirilmesi lazım özet olarak ...” (K6)

“...Var olan kazanıma ters bir belge bulduğumuz zaman o biraz işimizi zorlaştırabilir ...Zamanla ilgili problemler olabilir...” (K12)

Program sonrası;

“Karşılaşılabilecek problemler biraz ön yargılar olabilir. O önyargıları kırmak hani çocuklarda da belli bir şeyler var çocukların gözü korkabilir o harflerden ama dediğimiz gibi arşiv belgelerini kullanırken direk çocuklara bunu çözümletelim diye bir şey yapamayız zaten buna ne onların alt yapısı var ne de dürüst söylemek gerekirse benim biz öğretmenlerin alt yapısı var böyle bir şey çok zor. 10 kişiden 1 kişi çıkar bunu yapabilecek öğretmenlerden. Ayrıca daha önce zaman kaynaklı bir problem olabileceğini düşünüyordum ama o da bu seminerden sonra uçtu gitti. Hiçbir şekilde zaman kaynaklı bir problem olabileceğini düşünmüyorum tamamen uyarlanabilir öğretmen normal programda da olabilir örtük programda da olabilir her şekilde dahil edilebilir o zaman olumsuzluğu benim kafamdan kalktı ben sadece çocuklarda ön yargı sorunun olabileceğini düşünüyorum onun dışında da hiçbir problem olmaz. Ben zaten bir yaptın iki yaptın uç yaptın ondan sonra çocukların dört gözle bekleyebileceği farklı bir şey olabileceğini %100 kanaat getiriyorum.” (K3)

“K13 Arşiv belgesinin konu ile ilgili olması ve belgenin tarafsız bir şekilde değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Derslerde kullanılan arşiv belgesinin kazanım ve konu ile ilgili ve uyumlu olması gerekir aksi takdirde olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilir. Öğretmenlerin arşiv belgelerini derslerinde kullanmadan önce iyi bir ön hazırlık yapması gerekir aksi takdirde sınıfa getirilen belgenin okunmasında öğrencilerin belgeyi anlamasında sorun yaşanabileceği gibi belgenin konuyla ilgisinin olmaması ve öğrencilerin öğretmene ve derse karşı ilgisiz tavırlar sergilemesine ve motivasyonlarını kaybetmelerine sebep olabilir hocam. Ayrıca belgeyi okumada ve derste etkili bir şekilde kullanmada öğretmen sorun yaşayabilir.”

Tarih Öğretmenlerinin Arşiv Belgelerine Ne şekilde Ulaşılabilirliğine Yönelik Algıları

Tarih öğretmenlerinin, mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası arşiv belgelerine nasıl ulaşabilecekleri hakkındaki algılarının analizi Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Mesleki Gelişim Eğitim Programı Öncesi ve Sonrası Arşiv Belgelerine Nasıl Ulaşılabilir Sorusuna İlişkin Öğretmen Algıları

	Ön Görüşme		Son Görüşme	
	f	%	f	%
Kurum Ziyaretleri	9	69	1	8
Kurum Kütüphanelerinden ve web sayfalarından Çevrimiçi	5	38	5	38
Devlet Arşivleri Çevrimiçi	4	31	13	100
İletişim Araçları	1	8	-	-
Müze ziyaretleri	1	8	-	-
Öğretmenler arası iletişim	1	8	-	-
Dünya'daki Arşivler ve Kütüphaneler Çevrimiçi	-	-	8	62

Tablo 4'te tarih öğretmenlerinin arşiv belgelerine nasıl ulaşılabilir sorusuna ilişkin eğitim programı öncesi ve sonrasında algılarına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında tarih öğretmenleri, eğitim programı öncesinde kurum ziyaretlerine ilk sırada, program sonrasında ise son sırada yer verdikleri bulgulanmıştır. Tarih öğretmenlerinin tamamı arşiv belgelerine, eğitim programı sonrasında arşiv ve diğer kurumlardan çok rahat bir şekilde ulaşılacağı bilgisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bir diğer farklılık ise eğitim programı öncesinde dünyadaki arşivler ve kütüphanelere yer verilmezken program sonrasında öğretmenlerin yarısından fazlasının dünyadaki arşivler ve kütüphanelerden çevrimiçi olarak arşiv belgelerine ulaşılacağı bilgisine sahip oldukları verisine ulaşılmıştır. Arşiv belgelerine nasıl ulaşılabilir sorusuna ilişkin eğitim programı öncesi ve sonrası öğretmen algılarına aşağıda yer verilmiştir:

Program öncesi;

“Herhalde arşive gitmesi gerekir veya Türk Tarih kurumuna bir de büyük kütüphanelere giderek.” (K2)

“Arşivlerin bize açılmadığını düşünüyorum öyle bir bilgi kalmış bende açıkçası. Ama şey son zamanlarda internete yüklendiğini duymuştum ama oraya sadece akademisyenler girebiliyor diye biliyorum. Daha doğrusu Milli Eğitimdeki bir öğretmen olarak nasıl ulaşabileceğimizi ben bilmiyorum.” (K8)

Program sonrası;

“Devlet arşivlerine üye olduktan sonra oradan çok rahat belgeler çekebildiğimizi yine bugünkü derste dünyadaki diğer kütüphanelere de ulaşip onları da arşiv belgesi olarak kullanabileceğimizi fark ettim. Bu anlamda bana çok şey kattı diyebilirim.” (K1)

“.....çok rahat e devletten arşivlere girdiğimiz zaman çok rahat elde edebileceğimizi gördüm hatta hocalarımız eğitim esnasında bunlardan bahsederken bende bir yandan bunu deneyerek bizzat şahit oldum yani ulaşmak istedikten sonra zor değil....” (K5)

Tarih Öğretmenlerinin Arşiv Belgelerini Derslerinde Etkili Bir Şekilde Kullanabilme Özyeterliliklerine Yönelik Algıları

Tarih öğretmenlerinin, mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası derslerinde arşiv belgelerini kullanabilme özyeterliliklerine yönelik algılarının analizi Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Mesleki Gelişim Eğitim Programı Öncesi ve Sonrası Tarih Öğretmenlerinin Arşiv Belgelerini Derslerde Kullanabilme Özyeterliliklerine İlişkin Algıları

	Ön Görüşme		Son Görüşme	
	f	%	f	%
Yetersiz (0 Puan)	3	23	-	-
Çok Az Yeterli (1-3 Puan)	7	54	-	-
Biraz Yeterli (4-6 Puan)	4	31	1	8
Yeterli (7-8 Puan)	-	-	9	69
Çok Yeterli (9-10 Puan)	-	-	3	23

Tablo 5’te tarih öğretmenlerinin derslerinde arşiv belgelerinin kullanımına ilişkin özyeterliliklerine ilişkin mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası algılarına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında mesleki gelişim programı öncesi tarih öğretmenlerinin %23’ü (f:3) yetersiz, %54’ü (f:7) çok az yeterli, %31’i (f:4) biraz yeterli olarak gördükleri gözlemlenmiştir. Mesleki gelişim programı sonrasında ise Tarih öğretmenlerinin %8 (1) biraz yeterli, %69’u (f:9) yeterli, %23’ü ise (f:3) çok yeterli olarak gördükleri tespit edilmiştir. Aşağıda mesleki gelişim programı öncesi ve sonrası tarih öğretmenlerinin arşiv belgelerini derslerde etkili bir şekilde kullanımına dair özyeterliliklerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir:

Program öncesi;

“Şöyle tabi ki hazır materyali kullanmak kolay ama ben kendim hazırlayıp sürece uydurmak ve sürece yerleştirmek noktasında baktığım zaman olaya çok hâkim olmadığım için arşiv noktasında orta düzeyde olur diye düşünüyorum yani 5 diyebilirim.” (K5)

“Şu an ki halimle 3 verirdim hocam.” (K9)

Program sonrası;

“Çok yetersizdi orta demiştim 4 demiştim 3 demiştim ama çok yüksek demiştim kendime derken de sorgulamıştım hatırlarsanız puan anlamında da sormuştunuz dedim ki acaba kendime kaç versem ama şu an da sorsanız yüksekte uçmayayım ama gerçekten şu an kendime 10 üzerinden 9 veririm gerçekten yani şu an arşive nasıl ulaşabileceğimi, nasıl kullanabileceğimi çok net biliyorum diyebilirim. Çok faydası oldu bu anlamda.” (K8)

“9,5 puan veririm.” (K11)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ve alan yazında yer alan ilgili çalışmalar ile ilişkilerine yer verildikten sonra bazı önerilerde bulunulmuştur. Araştırmanın birinci alt probleminde tarih öğretmenlerine tarih derslerinde kullanılması gerektiğini düşündüğünüz yazılı ve görsel materyaller nelerdir şeklinde soru sorulmuş ve elde edilen bulgular neticesinde mesleki gelişim programı öncesi ve sonrasında tarih öğretmenlerinin tarih derslerinde daha çok birincil kaynakları tercih ettikleri ve bunlar arasında da ilk sırada arşiv belgelerine yer verdikleri görülmüştür. Elde edilen veriler ışığında tarih öğretmenlerinin derslerde arşiv belgelerine mutlaka yer verilmesi gerektiği inancına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ile alanyazında benzer bulgulara sahip çalışmalar bulunmaktadır. Dönmez ve Altıkulaç (2014) “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğretiminde tarihsel kaynakların kullanımına yönelik görüşleri” adlı çalışmasında öğretmen adaylarının derslerde daha çok birincil kaynaklar olan arşiv belgeleri, arşiv filmlerine öncelik verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Boyum (2016) tarih derslerinde ilk kullanılması gereken materyaller arasında arşiv belgelerinin ve tarihsel kanıtların olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerde yapılmış olan son görüşmeden elde edilen bulgularda harita kullanımına daha az yer verilmiş olması, öğretmenlerin mesleki gelişim eğitim program sonrası haritaları arşiv belgesi olarak değerlendirmeye başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerle yapılan ön görüşmede Web2 araçlarına ve karikatürlere yer vermezken eğitim programında web2 araçlarına ve karikatürlere yer verilmesi ve web2 araçları ve karikatürle etkinlikler yapılmasının da etkisiyle son görüşmede öğretmenlerin, web2 araçlarını ve karikatürleri derslerde kullanılması gereken materyaller arasında görmeye başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra mesleki gelişim eğitimi program sonrasında tarih öğretmenlerinin, video, kaynak kitap, sunu, ders notları ve ders kitabı materyallerinin kullanılmasına daha az değinmeleri öğretmenlerin birinci el kaynaklara derslerde daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci alt probleminde tarih öğretmenlerine tarih öğretiminde arşiv belgelerinin kullanımının faydaları hakkındaki görüşleri sorulmuş ve elde edilen bulgular ışığında mesleki gelişim programı öncesi ve sonrasında tarih öğretmenlerinin arşiv belgelerinin kullanımının öğrencilerde tarihsel düşünme becerileri ve tarih bilinci kazandıracağını, işlenen konuların gerçekliğini (inandırıcılığını) arttıracığını, yeni öğretim programının amacı da doğrultusunda öğrenci merkezli bir

ders işlenmesine katkı sunacağı, öğrencilerde tarihsel empati becerisini geliştireceği, merak duygusu uyandıracağını ve öğrencilerin derse karşı tutumlarına olumlu anlamda katkı sağlayacağı görüşlerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Tokdemir (2022), tarih öğretiminde birincil kaynakların kullanımının öğrencilerin sorgulama, analiz etme, karşılaştırma ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye ve tarih bilimi ile tarihçiliği anlamalarına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Jarosz ve Kutay (2017), Işık (2008), Anderson (2022), Keskin (2013), Ata (2002), Güvenbaş (2013), Safran (2006)' da yapmış oldukları farklı çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmanın üçüncü alt probleminde ise tarih öğretmenlerine derslerinde arşiv belgelerini kullanırken karşılaşılabilecekleri problemler sorulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında tarih öğretmenleri arşiv belgelerinin tarih öğretiminde kullanımında karşılaşılabilecek problemler olarak ilk sıralarda dil sorunu ve öğretmenin hazır bulunmuşluğuna yer verdikleri gözlemlenmiştir. Tarih öğretmenleri çalışma öncesinde belge ulaşımı, pedagojik alan bilgisi eksikliği, öğrenci sayısı, zaman ve öğrenci ilgisini yüksek oranda karşılaşılabilecek bir problem olarak görürken, çalışma sonrasında bu oranlarda kayda değer bir şekilde düşüş olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle mesleki gelişim eğitim programında verilen eğitim sonrasında öğretmenlerin elde etmiş oldukları bilgiler sonucunda bunları artık problem olarak görmemeye başladıkları sonucuna ulaşılabilir. Yetiş (2018), Yılmaz (2018) ve Hallaç (2021)'ın çalışmalarıyla benzerlikler içermektedir. Araştırmanın dördüncü alt probleminde tarih öğretmenlerine arşiv belgelerine nasıl ulaşılabilir sorusu sorulmuş elde edilen bulgular ışığında mesleki gelişim programı öncesinde tarih öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun teknolojik gelişmeler ve yapılan çalışmalar neticesinde belgelerin dijitale dönüştürülüp çevrimiçi yayınlandıklarından haberdar olmadıkları belgelere ancak kurum ziyaretleri yapılarak veya iletişime geçilerek ulaşılacağı bilgisine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Mesleki gelişim programı sonrasında tarih öğretmenlerinin tamamı belgelere dijital olarak çok rahat bir şekilde ulaşılacağı hatta sadece ülkemizde değil dünyadaki arşivlerde ve kurumlarda yer alan belgelere de rahat bir şekilde erişilebileceği bilgisini kazandıkları sonucuna varılmıştır. Araştırmanın son alt probleminde tarih öğretmenlerine arşiv belgelerinin derslerde kullanım becerilerine dair özyeterlilikleri sorulmuş ve elde edilen bulgular neticesinde tarih öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun mesleki gelişim eğitim programı öncesinde kendilerini yeterli görmedikleri fakat program sonrasında ise tamamına yakını yeterli görmeye başladığı tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle mesleki gelişim programının, tarih öğretmenlerine hem bilgi hem de pedagojik anlamda katkı sunduğu sonucuna varılmıştır. Hallaç (2018), doktora tez çalışmasında öğretmenlerin, arşiv belgelerine nasıl ulaşacaklarını, belgenin otantikliğine nasıl karar vereceklerini, arşiv belgelerini eğitim materyali olarak nasıl adapte edeceklerini, öğretim sürecinde belgeleri nasıl kullanacakları ve ölçme-değerlendirme süreçlerini nasıl işleteceklerini kendilerine sunulan mesleki gelişim programı sonucunda öğrendikleri sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda Dönmez ve Altıkulaç'ın (2014) yapmış oldukları çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Fakat Dönmez ve Altıkulaç'ın (2014) "Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarihsel kaynakların kullanımı" ile ilgili yapmış oldukları çalışmada

öğretmen adaylarının çalışmalarında arşiv belgelerini ve arşiv filmlerini öncelik olarak tercih ettikleri bulgu ile araştırmamızın çalışma grubunda yer alan öğretmenlerle yapılan ön görüşmeden elde edilen bulgular çelişmektedir. Bu çelişkinin sebebi olarak lisans eğitiminin alındığı yerin, öğretim elemanlarının tercihlerinin ve lisans eğitimi esnasında arşiv belgelerinin ders materyaline dönüştürme ile ilgili eğitimlerin verilmemesinden kaynaklı olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda gerek lisans eğitiminde arşiv belgelerini ders materyaline dönüştürme ve etkili bir şekilde kullanımına yönelik eğitimlerin verilmesi gerekse arşivlerin eğitim arayüzünün geliştirilmesi ve öğretmenlere yönelik belge ve etkinliklerin artırılması önerilmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgularla yapılan çalışmaların paralellik göstermesine dayanılarak, arşiv belgelerinin etkinlik temelli kullanımı, öğrenci başarısını arttırdığı, öğrencilerde sorgulama, analiz etme, karşılaştırma ve değerlendirme, eleştirel düşünme, çok yönlü düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirdiği, öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırdığı, dersi daha ilgi çekici, eğlenceli hale getirdiği ve öğrencilerin tarihçiliği ve tarih bilimini anlamalarına katkı sağladığı görülmüştür. Günümüz tarih öğretiminde öğrenci merkezli yapılandırmacı bir yaklaşımın egemen olması ve gerek öğretmenlerin tarih derslerinde kullanılması gereken materyallerde ilk sırada arşiv belgelerine yer vermiş olmaları gerekse arşiv belgelerinin tarih öğretiminde kullanımının faydaları doğrultusunda öğretmenlerin tarih derslerinde arşiv belgesi kullanımına ağırlık vermeleri gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin arşiv belgelerini bizzat incelemesine fırsat vermek, onları uzak geçmişte yaşanmış tanıdık olmadıkları olayları, ezberlenmesi gereken bilgiler olmaktan çıkarıp, yaparak- yaşayarak öğrenebilecekleri bir etkinlik haline getirecektir. Tarih öğretmenlerinin derslerinde arşiv belgelerinin kullanımının olumlu etkisine inanması ve söz konusu belgeleri derslerde etkin bir şekilde nasıl kullanacağını bilmesi büyük önem arz etmektedir. Araştırmanın bulgularından hareketle tarih öğretmenlerinin derslerinde arşiv belgelerini kullanmakta olumlu görüşe sahip oldukları fakat çalışma öncesinde pedagoji anlamında eksikliklerinin oldukları fakat bu eksikliklerinin eğitim programıyla giderdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Arşiv belgelerinin tarih öğretimindeki bu olumlu etkileri ve öğrenmeye en fazla etki eden unsurun uygulamalar olmasından hareketle dersler kullanımını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma ile aynı zamanda Arşivler'in eğitim boyutunun öğretmenler tarafından fark edilmesi ve tarih derslerinde arşiv belgelerinin daha fazla kullanılması amaçlanmıştır.

Öneriler

Araştırmadan ve yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular neticesince tarih öğretmenlerinin derslerinde daha fazla arşiv belgelerine yer vermeleri önerilmektedir. Öğretmenlerin, arşiv belgelerini derslerde daha etkin kullanabilmek ve öğrencilerin daha aktif bir katılımını sağlayabilmek için etkinlik hazırlama ile ilgili hizmet içi eğitimler almaları ve bu yönlerini geliştirmeleri önerilmektedir. Öğretmenlerin Devlet Arşivlerini ilgili platformlardan takip etmeleri ve kurumun çıkarmış olduğu yayınları incelemeleri ve bunları derslerinde kullanmaları önerilmektedir. Öğretmen adaylarına lisans

eğitimi dahilinde arşiv belgelerine nasıl ulaşabilecekleri ve bu belgeleri beceri temelli eğitimde nasıl kullanabilecekleri ile ilgili dersler verilmelidir. Öğretmenlere dönem başlarında ve ara tatillerde verilen hizmet içi eğitimlerde gönüllülük esasına bağlı olarak, kazanımlara uygun arşiv belgelerine ulaşma ve bunları etkinliğe dönüştürebilme ile ilgili eğitimler verilmesi önerilir. Tarih ders kitaplarında konuya ve kazanıma uygun daha fazla arşiv belgelerine yer verilmelidir. Öğretmenlerle yapılan bu çalışmada pandemi sürecinden kaynaklı olarak bilhassa atölye çalışmaları kısmında istenilen düzeyde kazanımlar elde edilemediği görülmüştür. Bu sebepten dolayı bundan sonraki yapılacak olan çalışmalarda bilhassa atölye çalışmalarının yüzyüze etkin bir şekilde yapılması tavsiye edilmektedir. Bu çalışmada kısıtlı zaman, öğretmenlerin iş yoğunluğu, hizmetiçi eğitimlere öğretmenlerin ilgisizliği, eğitimin formatı gibi problemlerle karşılaşmıştır. Eğitim program öncesinde öğretmenlerin bu tür hizmet içi eğitimlere çok fazla katılmak istemedikleri görülmüştür. Yapılan bu çalışmada da görüldüğü üzere öğretmenlere teorik derslerin yanı sıra aynı zamanda atölye çalışmalarına süreç içerisinde daha fazla yer verilmesi öğretmenlerin bu bakış açılarına olumlu anlamda katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda eğitim sürecinin daha geniş bir zamanda ve öğretmenlerin iş yoğunluğunun daha az olduğu bir dönemde yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, A., Golia, J., Katz, R. M. ve Tally, B. (2022) "Our Foundings," TeachArchives.org , Erişme tarihi [20.08.2022], <http://www.teacharchives.org/articles/our-bulgular/>.
- Ata, B. (2002). Tarih derslerinde "dokümanlarla öğretim" yaklaşımı, *Türk Yurdu*, 22(175), 80-86.
- Barton, K.C. (2005). Primary sources in history: Breaking through the myths, *Phi Delta Kappan*, 86 (10), 745-753.
- Binark, İ. (1995). Başbakanlık Osmanlı Arşivi Katalogları Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 26, s. V-XXIV, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Boyum, C. D. (2016). Primary sources in social studies: A multiple case study examining the successful use of primary sources in the secondary history classroom. United States Code Microform Edition ProQuest LLC. 10288372.
- Carr, E.H., (1987), *Tarih nedir?*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Delmas, B. (1991). *Arşivler*, (Çev. Nihal Somer). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara
- Doğan, Y. (2007). "Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı" (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Dönmez, C. ve Altıkulaç, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Öğretiminde Tarihsel Kaynakların Kullanımına Yönelik Görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 923-942

- Fines, J. (1994). Evidence the basis of the disipline? In H. Bourdillon (Ed.) Teaching History, pp. 121-125, London: Routledge.
- Gökkaya, K., Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 483-506
- Güvenbaş, M. (2013). Tarih öğretiminde arşiv belgeleriyle hazırlanan internet destekli öğretim materyaline ilişkin öğretmen görüşleri (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Hallaç, S. (2021). Arşiv belgelerinin ilköğretimde kullanımına ilişkin öğretmen mesleki gelişim programı: T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi örneği (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Husbands, C. (1996). What is history teaching?: Language, ideas and meaning in learning about the past. Buckingham – Philadelphia: Open University Press.
- Işık, H. (2008). Tarih öğretiminde doküman kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine ve başarılarına etkisi (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Jarosz, E. E. ve Kutay, S. (2017). Guided resource inquiries: integrating archives into learning and information literacy objectives, *Communications in Information Literacy*, 11 (1), 204- 220.
- Keskin, İ. (2013). Yapılandırmacı öğretim bakımından arşiv kaynaklarının önemi, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 1-29
- Köstüklü, N. (1999). Sosyal bilimler ve tarih öğretimi, Konya: Günay Ofset.
- MEB (2018). Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344> adresinden 10.09.2022 tarihinde indirilmiştir.
- MEB. (2011). Tarih öğretmenliği özel alan yeterlilikleri. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/13160709_TARYH.pdf. adresinden 10.08.2021 tarihinde indirilmiştir.
- Oral, Mustafa. (2006). Türkiye’de romantik tarihçilik, Ankara: Asil Yayın
- Osborne, K. (1986). Archives in the classroom, *Archivaria*, 23, ss. 16-40.
- ÖZDEMİR M. (2010). “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S.1, s: 327-336.
- Safran, M. (2006). Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler, Gazi Kitabevi, Ankara
- Safran, M., Köksal, H. (1998). Tarih öğretiminde yazılı kanıtların kullanılması, *G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 71-86
- Sandwell, R. M. (2008). Using primary documents ind social studies and history. In R. Case and P. Clark (Eds.) *Issues and Strategies for Secondary Teachers (The Anthology of Social Studies Vol:2)*. 295-307, Vancouver: Pacific Educational.
- Tekeli, İlhan, “İlköğretim Okulları ve Liselerde Tarih Eğitimi”, Türkiye’de İlk ve Orta Öğrenim Düzeyinde Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması, Atölye 1, 2-3 Aralık 2000, İstanbul 2000, s. 21-22.
- Tokdemir, M.A. (2022). Osmanlı arşivi’nde tarih öğretim imkânları ve yapılan yayınların tarih öğretimi bağlamında değerlendirilmesi, XVIII.Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, C. VII, 451-469

- Ünal, U. (2017). Birinci dünya savaşı belgeleri (Sergi Kataloğu), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, s.13
- Veccia, S. H. (2004). *Uncovering Our History: Teaching with Primary Sources*. Chicago: American Library Association.
- Yetiş, A. (2018). Öğretmen ve öğrencilerin kanıt temelli öğretime ilişkin görüşleri: Bir durum saptaması (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, H. S. (2018). Türkiye’de tarih öğretiminde karşılaşılan problemler üzerine bir araştırma, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 320-344